

Слижук О. А. Формування у молодших підлітків поняття про героїчну особистість у процесі навчання української літератури. Джерела. Науково-методичний вісник. 2022. № 1-4 (99-102). С. 83-85.

*Слижук Олеся Алімівна
Інститут педагогіки НАПН України
провідний науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури*

ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ ПОНЯТТЯ ПРО ГЕРОЇЧНУ ОСОБИСТІСТЬ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Питання орієнтації молодого покоління на героїчних особистостей історичної доби постійно перебуває в полі зору науковців. Поняття «герой» є мультидисциплінарною категорією, оскільки його дослідження перебуває в площинах естетики, літературознавства, мистецтвознавства, педагогіки.

Термін «герой» започаткований ще в античній культурі. Героями в давніх міфологіях різних народів світу називали надзвичайно сильних і мужніх чоловіків, напівбогів, здатних на подвиги – виконання винятково складних і ризикованих завдань заради інших людей та суспільного блага.

Усвідомлення ідеалу героїчних особистостей та ставлення до них змінювалися в різні історичні періоди. Дослідженню цього феномену присвячені праці сучасних учених А. Іщук, Л. Йовенко, Г. Стейнберг та ін. Героїчні риси особистості – цілеспрямованість, самовідданість, чесність, безкорисливість – є складовими частинами її духовного світу. Питання формування у молодого покоління духовності в освітній діяльності розглянуті у дослідженнях А. Богуш, Г. Ващенко, С. Рєзнікова, В. Сухомлинського, В. Слюсаря та ін. Виховний потенціал художньої літератури у формуванні духовних ідеалів учнів перебуває у полі зору Т. Качак, А. Сергієнко, Т. Яценко та ін.

Із прийняттям Державного стандарту базової середньої освіти (2020) та модельних навчальних програм з української літератури відбулося оновлення змісту літературної освіти в 5-6 класах загальноосвітньої школи.

У модельній навчальній програмі [5] та підручнику української літератури для 5 класу, навчально-методичних матеріалах для 6 класу НУШ авторського колективу Т. Яценко, В. Пахаренко, О. Слижук передбачено на прикладах літературних творів формування у молодших підлітків поняття про героїчну особистість сучасної доби.

На сторінках підручників перед учнями постає галерея образів національних українських героїв. Це головний герой однойменної казки Олександра Олеся Микита Кожум'яка, старійшина Будимир із оповідання Сергія Плачинди «Богатирська застава», українські митці Тарас Шевченко, Василь Симоненко (герої історико-біографічних творів Оксани Іваненко та Марини Павленко).

Формуванню в учнів поняття про узагальнений образ героїчної особистості сприяє вивчення творів про події сучасної української доби. У процесі вивчення оповідання Галини Кирпи «Мій тато став зіркою» п'ятикласники дізнаються про історичні події, які називають Революцією гідності, усвідомлять цінність вчинків особистості на захист своїх прав і свобод своїх співвітчизників, познайомляться з героїчними вчинками Небесної Сотні, пригадають приклади з відомих їм літературних творів та з власного життєвого досвіду, вивчать значення слів «героїзм», «герой».

У процесі вивчення художніх творів, у яких змальовані ситуації морального вибору персонажів, їхнього ставлення до тварин, довкілля, варто акцентувати на морально-етичних аспектах вчинків, які формують риси особистісного зростання, готовності до самопожертви, здійснення благородних вчинків: захисту слабших і знедолених.

Патріотична лірика, що вивчається у 5-6 класах також є дієвим засобом формування в учнів поняття про героїчне минуле нашого народу, про наших національних героїв (поезії Тараса Шевченка, Івана Франка, Богдана Лепкого, Тетяни Майданович, Михайла Ткача, Дмитра Кременя).

Вивчення літературних творів у мистецькому контексті дозволяє сформувати в учнів поняття про втілення образів героїчних особистостей в різних видах мистецтва та в сучасних медіатекстах. Так молодші підлітки ознайомляться з постаттю київського богатиря Іллі Муромця. Пам'ятник герою, створений скульптором

В. Журавлем за унікальною сучасною технологією за допомогою 3D-принтера, височить на Трухановому острові у Києві. Позував для образу богатиря Ілли відомий спортсмен Василь Вірастюк, володар звання «Найсильніша людина світу». Вони ознайомляться також із сучасною версією розповіді про Микиту Кожум'яку (українським 3D-анімаційним фільмом «Микита Кожум'яка» створеним у 2016 р. кінокомпанією Panama Grand Prix, режисер М. Депоян), прочитають повість В. Рутківського «Сторожова застава» та переглянуть однойменний фільм студії «Кінороб» (режисер Ю. Ковальов, 2017 р.).

Досліджуючи феном інтерсуб'єктної взаємодії сучасного учня-читача, А. Сергієнко зазначає: «Потоки сучасної інформації з масмедіа та соціальних мереж змінюють психологію читача, потужно впливають на становлення світоглядних позицій, моральних цінностей та естетичних уподобань цілих поколінь ХХІ ст. У цих умовах особливо важливо, що читає дитина і як вона сприймає прочитане, чи вміє критично проаналізувати твір мистецтва слова та розставити особистісні акценти» [7, с. 157]. Тому важливим аспектом формування ціннісного потенціалу особистості сучасних учнів-читачів, зокрема й поняття про героїчну особистість, є застосування сучасних стратегій інтерпретації літературних творів, розвиток читацької грамотності учнів, врахування вікових особливостей учнів у доборі текстів для читання й аналізу на уроках української літератури.

Отже, сучасна літературна освіта в НУШ враховує особистісні й суспільні потреби у формуванні ціннісних орієнтирів учнів, сприяє розвитку їхнього духовного світу, поваги до своїх національних героїчних особистостей.

Список використаних джерел

1. Богуш, А. М. (2014). Вектор духовності в ієрархії потреб особистості в сучасних педагогічних вимірах і спадщині В. Сухомлинського. *Педагогічний альманах*, 26, 16-23.
2. Іщук, А. А. (2020). Філософська трансформація поняття героїчного: роль освіти та мистецтва у формуванні «героїчної особистості». *Філософія*, 42 (55), 280-287.

3. Йовенко, Л. І. (2019). Типові риси образу героя у шкільних підручниках з української літератури в 1917-1920 рр. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 26, 1, 154-158.
4. Качак, Т. Б. (2017). Сучасна українська література для дітей та юнацтва як зміст літературної освіти. *Гірська школа українських Карпат*, 17, 161-165. doi: 10.15330/msuc.2017.17.161-165.
5. Модельна навчальна програма «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти / Яценко, Т.О., Качак, Т.Б., Кизилова, В.В., Пахаренко, В.І., Дячок, С.О., Овдійчук, Л.М., Слижук, О.А., Макаренко, В.М., Тригуб, І.А. (2021). Отримано з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.lit.5-6-kl.Yatsenko.ta.in.14.07.pdf>
6. Резніков, С. І. (2014). Ціннісний аспект формування духовності в освітній діяльності. *Грані. Філософія*, 1 (105), 101-105.
7. Сергієнко, А. (2018). Формування на уроках української літератури учня-читача, здатного до інтерсуб'єктної взаємодії. *Актуальні питання гуманітарних наук*: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 21, 2, 156-161.
8. Слюсар, В. М. (2009) Духовна культура суспільства як чинник самореалізації особистості. *Вісник Житомирського державного університету. Філософські науки*, 47, С. 8-12.
9. Яценко, Т. О. (2001). Історичне коріння українського народного виховання. *Українська література в загальноосвітній школі*, 3, 148-155.